

Кам'яна гатка (2012)

Авраменко Сергій Володимирович

Село стояло над славною річкою Россю, де люди з прадавніх часів прали, замочували льон, купалися і відрами брали воду для приготування їжі, для угамування спраги, хоча смачна вода була і в колодязях, що виднілися чи не в кожному подвір'ї. А ще невеличкі золотаві пляжі, де всеньке літечко досхочу полоскалися, гралися і загорали під ласкавим сонечком діти.

І лише тут городи селян впиралися в чисте, стрімке, дзюркотливе річище, наповнене вщерть прозорою водою з раками і незліченою масою різновидів риб: линами, окунями, щуками, сомами, білизнаю в два, три, п'ять і більше кіло тощо... За річкою простягався зелений килим різнотрав'я м'яких лук. На пагорбі його правого крила для дітей звабливо проглядався баштанник і кавуни завбільшки з велику весільну макітру вареників із сиром — без хімії й отрути. А ще праворуч були не менш бажані, такі ж запашні дині, — і походжав сторож, що не без хитрої посмішки пильнував за ближніми кущами, з яких раз по раз вигулькували хлоп'ячі голови з розкошланими чубами і настороженими очима. До кінця літа у цей пейзаж казково вписувалися ще й довгі-предовгі, широкі й високі, до десяти метрів, акуратно вкладені скирти висохлого пахучого сіна. Й лише взимку їх раз за разом відрубували і возами через лід доставляли до ферм на корм худобі. За луками виднівся луг із живильною, кришталевою водою в копанках і гомінкий, густий ліс — вікові дуби, сосни, соковиті берези, лісові груші, яблуні й білі, без всяких, опромінюючих людей, радіонуклідів, диво-гриби, опеньки... Тут росли й дозрівали майже усі можливі й неможливі — здавалася, у цій гущавині й на галявинах — різновиди смачних ягід.

То тут, то там перескакували лісові дороги косулі, лані, зайці, а кабани, майже одомашнені вовки і лосі статечно водили свої виводки поміж густих кущів. Повсюдно відчувалася присутність іншої живності — меншої, спритнішої і хитрішої. Раз за разом прямо перед лицем порхали потривожені незваним гостем різнобарвні птахи. Їхні гнізда з-поміж гілля виднілися чи не на кожному кроці. Часто-густо над верхівками дерев можна було почути і вгледіти могутні помаху крил орлів... Пташині переспіви і все, чим жив цей ліс, пашіло райською, первородною насолодою життя, його торжеством: звеселялась душа, звірювалася втома, туга, груди наповнювала непередавана словами радість й оживлялось тіло...

З інших, протилежних боків, впритул до житла й городів село залізною підковою охоплювали зелені колгоспні поля, так, як повелося тут з часів появи радянської влади, тому молодим сім'ям земельні наділи не виділялися і всі вони жили з того що вже мали — продавали, купляли і в різний спосіб ділили поміж собою раніше нажите сімейством добро. Не можна сказати, що люди в Острові жили абсолютно мирно і спокійно, так само і стверджувати протилежне. Всяке бувало — і краще, і гірше... Хоча гіршого з якихось причин іноді бувало й більше. Але то є вже, як кажуть сьогодні чиновники, людський фактор. Ось тільки про цей, славнозвісний "людський фактор", люди раніше нічого не чули, а пояснити це дивне явища ніхто не хоче чи не може — не здатний, то "фактор" залишається для них загадкою й по сьогодні. Тому вони, як і раніше, всю людську погань, продажність, бездарність і тупість, називали більш простими словами: нехлюйство, дурість, злочин, бездарність, безвідповідальність, бандит, "алкаш", злодій і т. п. А олігархів і наркоманів вони навіть у сні не бачили. Правда, сьогодні вони стали вживати ще одне, до цього маловідоме для них слово: зомбі... Але це вже про себе так кажуть. Якщо

раніше вони ходили так, ніби танцювали, хоча й водилися грішки, то тепер ходять ніби зомбі, — усе не в радість... В душі — неначе чорт оселився і все смокче, смокче... І те не так, і це не так... А як треба — ніхто не каже. Потім це увійшло у звичку, бо скільки не кажи "солодко в роті", солодше не стає. І лише навпаки, тому вони й самі стали не проти тягти до своєї кишені те, що ближче чи погано лежить, намагаючись когось "кинути", пошити в дурні чи затягти волинку — аби день до вечора. А там пора і звеселитися... І лише дома можна висловити свою думку про інших, — для заспокоєння власної душі... Добре, що прикладів для цього на кожному кроці, як комашні у лісі — нижче, вище й посередині ієрархічної драбини — хоч гатку гати. Живих, виняткових, і навіть особисто знайомих, що вигулькують то тут, то там — то зверху, то знизу. І, головне, усі причетні до цього мають сяку-таку владу, права... Тому обійти, переступити їх ну аж ніяк неможливо. Єдиний вихід: стати для всіх таким самим прикладом для наслідування, як і вони. Щоб решта, хто цього ще не зрозумів, "завважали"... Але, ближче до справи.

Доступ до лісного раю, баштану й сінокосу мали лише ті, хто прип'яв до свого городу куплений або зроблений власноруч човен. Корів переганяли на пасовисько вбрід і плавом у супроводі кількох човнярів. А на околиці, там, де Рось ще тільки входила в сільське річище, на найбільш спокійній ділянці ріки свого часу силами колгоспу було споруджено хиткий (для однієї людини, а якщо боком — не більше двох, щоб розминутися) дерев'яний місточок — кладку з поручнями. Але незграбно обтесані і так само неоковирно вкладені й прибиті різнокаліберні вільхові жердини все ж таки дозволяли незначній частині селян, що проживали поряд, тримаючись за хиткі поручні, потрапляти до лісового рай. Тепер вони могли цією кладкою-місточком переводити, або переганяти на випас своїх власних корів, з десятків-два кіз і т.п.

Пройшов деякий час... У верхів'ях Росі побудували гігантський Білоцерківський шинний комбінат. Збільшилась кількість легкових автомобілів, мотоциклів, а про велосипеди вже й говорити нема чого — у ті часи вони коштували близько сотні карбованців. І лісовий рай став більш заманливим. Виникла проблема подолання водяної перешкоди.

Якось через рік по тому поїхав один чоловік в село Острів до знайомого, аби залишити машину в його дворі, а самому сходити в ліс за опеньками. Підходить до річки і бачить диво. Три чоловіки засипають річку Рось камінням. Самоскид за самоскидом під'їжджають, висипають великі брили, потім дрібний камінь і щебінь... А вони керують — куди і як зсипати.

— Що ви робите? — запитав ошелешений чоловік.

— А ти що, не бачиш? Дамба буде. Тепер сам пройдеш і не будеш проситися до човнярів аби вони перевезли тебе на той бік. Чого стоїш? Допмагай!

— А що з річкою буде?

— Що? Що? Під мостом буде текти, — п'яно хитнувшись, один з них ткнув пальцем у бік невеличкої дивної споруди з бетону, засипаної щебенем і замазаної багнукою з коліс самоскидів. — Так ти допомагаєш? Чого вилупився? Іди сюди!

Незнайомиць мовчки відмахнувся і, виждавши поки проїде по ній чергова машина, підійшов ближче. Під берегом, на міліні, де діти дощового року завше бродили, підкотивши колоші штанів, а більш посушливого і зовсім не роззувалися (бо там було сухо), виднілося щось незграбне, нашвидкуруч кострубато зліплене з бетону й каміння. Споруда вражала — загальноприйнятими словами не передати. На вигляд вона була біля трьох метрів завдовжки і приблизно такої ж ширини. Обезводнений невеличкий простір між берегом і бетонною спорудою був уже засипаний і уторований колесами машин так, що вирізнити початок берега і

дивної споруди було неможливо.

Зазирнувши униз, під "міст", поміж насипаного на дно каміння чоловік побачив маленькі дзюрки води, які можна було переступити не роззуваючись. А пустотіла відстань від верхнього товстого бетонного настилу до дзюрків, сягала ледь більше одного метра.

Річище стрімкої ріки, завширшки місцями більше сотні, а глибиною до десяти і більше метрів, активно засипалося камінням і трамбувалося колесами самоскидів. Вода прискорювалася, пінилася, бризкала у всі боки так, як жива істота, яку гвалтують не бачені нею до цього потвори. З жахом, шипінням і нотками якоїсь дивної людської болі вода проривалася поміж камінням і неслась геть від них...

Щелепи в чоловіка зімкнулися, на вилицях заграли жовна...

— Мужик! Ти що, не поважаєш нас? — До нього підсунулась заросла фізіономія ще одного "будівельника" і дихнула перегаром із запахом гнилих зубів.

Аби не відправити його з місточка на каміння з дзюрками води, він мовчки повернувся і повільно пішов геть.

— Ей!.. Ти куди?

— На кудикіну гору! — чоловік кинув позад себе і вже за чверть години відчиняв двері будинку свого знайомого Олексія.

— О-о-о... Володимир повернувся, — той мовив до дружини Олени в глиб будинку.

— Що? Вовків злякався? Та вони у нас сумирні, людей не чіпають. Вони поважають нас, — зіронізувала жінка.

— Це я вже зрозумів. Та тут не вовків, а людей треба боятися. Вовки хоч не знищують свого ареалу, а ваші односельчани при корені нищать основу свого власного життя, та ще й похамському намагаються змусити робити це інших.

— Про що ти кажеш?

— Був на будівництві гатки через Рось.

— О-о-о... То наша знаменитість сьогоднішнього дня. За чаркою вирішили, а наступного дня вже стали возити камінь. Якби у нашій державі усі справи так швидко вирішувалися, то давно б уже заткнули за ремінь Америку.

— І ти туди ж?

— Та ні. Це так... До слова.

— Ти розумієш наслідки цього беззаконня? Це злочин проти вас усіх.

— Не перебільшуй.

— Олексію! Ти хоч бачив, що вони роблять? — спаленів Володимир.

— А для чого воно мені? У мене своїх проблем по зав'язку. Мені і моїм дітям тут жити. А зв'яжись з дурнями, сам дурним станеш — це неписана істина. За свою владу ця "п'янь" зі

своїм кодлом кому хочеш горло перегризе. І доведе, що біле — це чорне, а чорне — це біле. А якщо й не вийде по-їхньому, все одно спокійно жити не дасть...

— Зрозуміло. Але по-дружньому я скажу тобі про наслідки.

— Може не треба?

— Треба. Треба саме тому, що тобі тут жити. Тобі і твоїм дітям.

— Чому ти вважаєш, що я цього не знаю?

— А якщо знаєш, чого чекаєш?

— Я тобі вже відповів і на цьому досить про це. Крапка. Сідай їсти. Вип'єш?

— Ні. Я за кермом. І зголодніти ще не встиг. Поїду — на мене чекають.

— Як знаєш. Пішли — проведу.

Вони разом вийшли у двір.

Володимир мовчки відкрив дверцята машини, вмовстився за кермо.

— Ти не ображайся на мене. Тут у нас свої звички, свої закони. Сподіваюсь, ти зрозумієш мене.

— Олексій знітився.

— Спробую, — Володимир заспокійливо потиснув простягнуту руку. — Тільки й ти не ображайся. Я хотів як краще.

— Знаю. До зустрічі.

Олексій спроквола рушив до воріт. Відчинивши їх, прощально помахав рукою.

Володимир натиснув на педаль газу.

* * *

Минуло більше двадцяти років. Змінилася держава, змінились обставини, змінилися люди...

Напередодні осені, одного теплого дня Володимир повертався з Одеси і не втримався. Повернув кермо праворуч, потім ліворуч і незабаром опинився в Острові. З центра села, хати в більшості своїй якого знаходилися на пагорбі, спустився в низину, до річки, де мала бути незабутня йому гатка.

Зупинив машину на давно знайомому підвищенні правого берега й озирнувся.

Ріка пінилась і шумно рвалася в бетонний маленький отвір — як у трубу, повсюдно переливалася через уторований, осілий камінь гатки, а з лівого берега, зразу за гаткою черговий самоскид досипав каміння в дорогу на луках.

Аби не замочити взуття, він роззувся, підкотив штани й пішов гаткою. Про себе відмітив: вода робить свою природну справу, — вимиває піщане дно під камінням, змушуючи його осідати. Заново підсипаний камінь зсувається по боках. Згодом і він осідає, а каміння сиплеться знову і знову, розширюючи зону загачування річки.

Сяк-так по камінцях перебрався на протилежний берег Росі і жажнувся: ріка невпинно намагається обійти гатку за рахунок лук, розмиваючи їх по лівому березі й у відповідь від людей отримує знову каміння... Ось тільки воно знову тоне у мокрому місиві піску й чорнозему. А заболочені, підтоплені луки то тут, то там блищать маленькими дзеркальцями болотної води. Та не тільки луки, а й луг і ліс вже не той, бо і там вода місцями добряче проступила. І немає вже більше милуючих господарське око, якщо воно є ще тут таке, довгих-предовгих і високих скирт пахучого сіна, бо немає вже й сіножаті. Немає бувшого полоскання у воді і веселого борюкання й реготу дітвори, бо немає й пляжу; немає чубатих хлоп'ячих голів серед зелені кущів, бо немає ні зелені, ані баштанника; немає хитрувато примруженого сторожа, який коли не коли пригощав хлоп'ят смачними кавунами й динями, аби вони не повзли на животах в зарості баштанника. І разом з усім цим зникла в гатці казка дитячого світу — казка радості, доброти, реального щастя; зникла з життя дитяча радісна мить і мрія... Натомість оперативно увійшли в життя дітей інші цінності і, як правило, ворожі сутності людській — порожнього місця не буває. За якусь мить усе це блискавкою промайнуло перед очима Володимира і йому стало тоскно.

Відчув спрагу і, повертаючись до машини, звернув увагу на річкову воду. За кольором вона була якась незвична, місцями пінилась та й прозорість її була вже не та, якою він звик бачити до цього.

Коли вмовстився в машину, вирішив навідати Олексія. Все ж таки минуло чимало часу. Та й спрага давала про себе знати.

До подвір'я під'їхав за кілька хвилин. Спробував відчинити хвіртку, та вона виявилася замкненою на замок. Злегка торигнув. У відповідь звідкілясь подав громовий голос бійцівський собака і зовнішні двері відчинилися. На порозі з'явилася дорідна, напівгола молодиця у джинсах в обтяжку.

— Що треба? — прохрипіла невдоволено і пихнула цигаркою.

— Вибачте! — для Володимира це був сюрприз і спочатку він навіть розгубився, а оговтавшись, пояснив: — Я хотів бачити Олексія.

— Ого! Згадала дівка, як молодою була. Тепер він у райцентрі розкошує. Адреси не знаю. Будеш турбувати, собаку спущу. Ходять тут різні,.. — з нотками невдоволення буркнула ще щось і грюкнула дверима.

Володимир озирнувся і біля сусіднього двору побачив колодязь з відром на цямрині. Підійшов. Опустив відро, набрав води у передчутті угамування спраги холодною, кришталевою водою, та не встиг. За спиною пролунав сердитий дівочий голос.

— Що ви робите?

— Води хочу напитися. А що, не можна? — у тон відповів і озирнувся. На нього спантеличено дивилася фарбована білявка років тридцяти.

— Ви самогубець?

— Чому ви так вважаєте?

— А ви роздивіться і понюхайте, понюхайте... Тільки самогубці і дурні можуть цю воду пити.

— А чому ж тут відро стоїть? — запитав, усе ще сподіваючись, що це розіграш. І нахилився над

відром.

— Ну, якщо дурень, тоді пий. Цією водою тільки машини та мотоцикли миють. Я попередила, — сердито кинула жінка. Взяла господарську сумку, що стояла біля ніг і, кисло скривившись, попрямувала своєю дорогою.

Вода була якась тьмяна, з легким маловиразним запахом тухлих яєць, який він достеменно визначити не зміг.

Важко зітхнув і, щоб не ризикувати життям, вирішив купити воду в магазині, який бачив у центрі села. А коли купляв "Моршинську", запитав у продавця:

— А що це з водою у вас в колодязях?

— І ви напилися?

— Ще ні, але хотів.

— Тоді вам дуже повезло. Раніше вода стікала і хоч трохи очищалася, а зараз болото з крисами і дохлятиною стоїть у нас. Та ще й шинний додає своє. З полів міндобрива стікають, а зверху людські відходи пливуть. І все осідає тут. У нас уже й водопровід для подачі артезіанської води зробили, та й він не працює. Похоронили його.

— А як же люди?

— Як усі. Тут, на пагорбі, вода трохи краща.

— Весело живете.

— Авжеж. Аж вिति хочеться.

Машина їхала до Києва плавно й повільно, ніби неохоче. Так, як хотілося того Володимиру, — на душі було гірко й гидко.

Постійна адреса: http://ukrlit.org/avramenko_serhii_volodymyrovych/kamiana_hatka